

JÓZEF ZYCH

NOWE OGÓLNE WARUNKI
UBEZPIECZENIA ODPOWIEDZIALNOŚCI CYWILNEJ
JEDNOSTEK GOSPODARKI USPOŁECZNIONEJ

I. UWAGI WSTĘPNE

Od 1 stycznia 1981 r. obowiązują w Polsce nowe ogólne warunki ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej jednostek gospodarki uspołecznionej (OC j.g.u.)¹. Wprowadzają one szereg istotnych zmian w stosunku do obowiązujących do 31 grudnia 1980 r. ogólnych i szczególnych warunków ubezpieczenia². Zapowiedź dokonania zmian w ogólnych warunkach ubezpieczenia OC znajdujemy między innymi w § 11 uchwały nr 67 Rady Ministrów z 4 maja 1979 r. w sprawie umów ubezpieczenia zawieranych przez państwowe jednostki organizacyjne³. Powołany przepis zapowiedział istotne ograniczenie odpowiedzialności PZU w ubezpieczeniu OC zawieranym przez j.g.u. po 1 stycznia 1981 r., a więc na podstawie nowych warunków ubezpieczenia. Stanowi on, że odpowiedzialność PZU z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej powinna być ograniczona w całości lub w części, jeżeli szkoda wynikła wskutek zawinionego działania lub zaniechania polegającego na rażącym naruszeniu obowiązujących przepisów przez ustawowy lub statutowy organ państwowy jednostki organizacyjnej, jak również przez jej pracowników, których zachowanie się uznane jest za równoznaczne z działaniem lub zaniechaniem tego organu. Chociaż u podstaw wprowadzenia tego ograniczenia leżały niewątpliwie względy prewencji ogólnej, to jednak w istotny sposób ogranicza ono efektywność ochrony ubezpieczeniowej w umowach ubezpieczenia OC j.g.u.

Stosownie do przepisu § 3 ust. 1, pkt 6 uchwały nr 67 Rady Ministrów państwowe jednostki organizacyjne mogą na zasadzie dobrowolności zawierać umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, nato-

¹ Zatwierdzone decyzją ministra finansów nr GS 4030 - 98/80 z 27 X 1980.

² Zatwierdzone decyzjami ministra finansów z 20 II 1962 BP. RMU/361/61, z 3 VI 1971 nr FR/RMU/403001/71 oraz dnia 20 II 1962 nr BPKMU/21/62.

³ MP z 1979 nr 14, poz. 79.

miast zakłady budżetowe korzystające z dotacji budżetowych mogą zawierać takie umowy za zgodą ministra finansów, wyrażoną na wniosek właściwego ministra lub wojewody. Należy podnieść, że na podstawie § 3 ust. 1, pkt 3 uchwały, nr 67 utrzymane zostało inne ważne ograniczenie odpowiedzialności PZU, a mianowicie iż umowy ubezpieczenia OC nie obejmują odpowiedzialności z tytułu szkód wyrządzonych wypadkami przy pracy lub chorobami zawodowymi⁴. Od 1 stycznia 1981 r. obowiązuje także nowa taryfa składek za ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej (OC) jednostek gospodarki społecznej (j.g.u.)⁵.

II. ISTOTA UBEZPIECZENIA ODPOWIEDZIALNOŚCI JEDNOSTEK GOSPODARKI USPOŁECZNIONEJ

Do ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej jednostek gospodarki społecznej mają zastosowanie nie tylko ogólne warunki ubezpieczenia, lecz także przepisy zawarte w kodeksie cywilnym. Ubezpieczanie OC występuje w systemie ubezpieczeń majątkowych i osobowych, wobec czego niezbędne jest omówienie jego istoty i cech charakterystycznych.

Pomiędzy ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej a innymi ubezpieczeniami majątkowymi istnieją istotne różnice. Zdając sobie sprawę z tych różnic ustawodawca w art. 822 k.c. zdefiniował oddzielnie pojęcie ubezpieczenia OC⁶. Przez umowę ubezpieczenia OC zakład ubezpieczeń zobowiązuje się do zapłacenia określonego w umowie odszkodowania za szkody wyrządzone osobom trzecim, względem których odpowiedzialność za szkodę ponosi ubezpieczający albo osoba, na której rzecz zostaje zawarta umowa ubezpieczenia⁷. W ten sposób wyraźnie podkreślone zostały przez ustawodawcę odrębne cechy stosunku prawnego ubez-

⁴ Na podstawie rozporządzenia RM z 20 VIII 1968 (Dz. U. nr 32, poz. 2 i 8) od 1 IX 1968 wygasły umowy ubezpieczenia OC zawierane przez społeczne zakłady pracy a obejmujące odpowiedzialność za wypadki przy pracy. Po tej dacie jednostki gospodarcze zrzeszone w związkach kółek rolniczych mogły zawierać umowy ubezpieczenia OC obejmujące odpowiedzialność za wypadki przy pracy (Uchwała nr 53/69 Rady Ministrów z 11 III 1960). Chociaż powołana uchwała nie została formalnie uchylona, począwszy od 1 I 1978 umowy ubezpieczenia OC jednostek gospodarczych zrzeszonych w związkach kółek rolniczych nie obejmują odpowiedzialności za wypadki przy pracy. PZU wypowiedział bowiem CZKR w tej części zawarte porozumienie, a CZKR wyraził zgodne na takie rozwiązanie sprawy.

⁵ Zatwierdzone decyzją ministra finansów GSU-4030-98/80 z 28 X 1980.

⁶ A. Wąsiewicz, Z. K. Nowakowski, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*, Warszawa—Poznań 1980, s. 276 i nasi

⁷ Por. W. Warkało, *Umowa ubezpieczenia w kodeksie cywilnym*, PiP 10/1964; tegoż autora, *Prawo ubezpieczeniowe*, Warszawa 1974, s. 66; Z. K. Nowakowski, A. Wąsiewicz, *Prawo ubezpieczeń majątkowych i osobowych*, Warszawa—Poznań 1970, s. 174; a także *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*, Warszawa—Poznań 1980; Z. Szymański, *Ogólna charakterystyka ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej*, WU 4/1964, s. 5; M. Budrewicz, *Ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej (OC)*, Przegląd Ubezpieczeniowy 2/1922.

pieczenia OC, które powodują, że należy ubezpieczenie to wydzielić z wszystkich pozostałych ubezpieczeń majątkowych.

Szczegółowa analiza ubezpieczenia OC i innych ubezpieczeń majątkowych wykazuje, że pomiędzy tymi ubezpieczeniami istnieją zasadnicze różnice. Zdaniem Z. K. Nowakowskiego i A. Wąsiewicza różnice te polegają na tym, że:

1) Ubezpieczenia majątkowe udzielają ochrony w razie powstania szkód wyrządzonych zdarzeniami losowymi niezależnymi od woli ubezpieczającego. W ubezpieczeniu OC z reguły świadczenie ze strony PZU związane jest z działaniem lub zaniechaniem ubezpieczającego.

2) W ubezpieczeniach majątkowych przedmiot ubezpieczenia i jego wartość jest ustalana w chwili zawarcia umowy. Z uwagi na to, że w ubezpieczeniu OC nie można przewidzieć z góry wysokości odszkodowania, które ubezpieczający będzie zobowiązany — na podstawie obowiązującego prawa — świadczyć poszkodowanemu, z natury rzeczy nie występuje w nim wartość ubezpieczeniowa ani też suma ubezpieczenia. W miejsce tej ostatniej wprowadza się — choć nie zawsze — sumę gwarancyjną, wysokością której ograniczona jest odpowiedzialność gwarancyjno-repartycyjna ubezpieczyciela, z reguły za jeden wypadek ubezpieczeniowy.

3) W ubezpieczeniach majątkowych odszkodowanie otrzymuje z reguły ubezpieczający, natomiast w ubezpieczeniu OC świadczenie otrzymuje z reguły osoba trzecia.

4) Ubezpieczenie OC spełnia podwójną funkcję:

a) chroni ubezpieczającego, który wyrządził szkodę osobie trzeciej, przed uszczupleniem majątku na skutek wypełnienia obowiązku naprawienia szkody,

b) chroni poszkodowanego przed niewypłacalnością sprawcy szkody⁸.

Bliżej przedmiot ubezpieczenia w ubezpieczeniu OC oraz zakres tego ubezpieczenia określają ogólne warunki ubezpieczenia OC⁹.

Ubezpieczeniem OC może być objęte ryzyko wynikające ze stosunków prawnych ubezpieczających lub jego działalności. Z powyższego wynika, że ubezpieczenie OC chroni ubezpieczającego przed roszczeniami osób trzecich z tytułu wyrządzonych im szkód czynem niedozwolonym albo wynikających z naruszenia obowiązków przyjętych w umowie¹⁰, czy też z tytułu prowadzenia określonej działalności¹¹.

⁸ Z. K. Nowakowski, A. Wąsiewicz, *Prawo ubezpieczeń...*, op. ait.

⁹ Obecnie mają zastosowanie ogólne i szczególne warunki ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej zatwierdzone decyzją ministra finansów nr GUS 4030 - 98/80 z 27 X 1980.

¹⁰ Odpowiedzialność ubezpieczającego za szkody wynikłe z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania (kontraktowa) może być objęta ubezpieczeniem tylko wówczas, jeżeli jest to przewidziane w części szczególnej warunków.

¹¹ Bliżej na ten temat: W. Górski, *Charakter prawny ogólnych warunków*

Na podstawie umowy ubezpieczenia OC PZU udziela więc ochrony ubezpieczeniowej, gdy w związku z określonym w umowie ryzykiem zaaszły w czasie trwania tej umowy zdarzenia, wskutek czyimi niedozwolonego, za które ubezpieczający zobowiązany jest, w myśl obowiązujących przepisów prawa — najczęściej będą to art. 361 - 363 k.c. — do wyrównania szkód wyrządzonych osobom trzecim przez spowodowanie śmierci, uszkodzenie ciała lub rozstroju zdrowia albo zniszczenia lub uszkodzenia rzeczy¹².

Ubezpieczeniem OC objęta jest także z reguły odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez osoby, za które odpowiada ubezpieczający, na przykład za szkody wyrządzone przez podwładnego.

III. ZAKRES ODPOWIEDZIALNOŚCI PZU WEDŁUG OBOWIĄZUJĄCYCH OD 1 STYCZNIA 1981 R. OGÓLNYCH WARUNKÓW UBEZPIECZENIA OC

Regulując zakres odpowiedzialności PZU ogólne warunki ubezpieczenia w § 2 ust. 1 odsyłają wyraźnie do zasad prawa cywilnego odnoszących się do ustalania odszkodowania z czynu niedozwolonego. Należy podnieść, że polskie prawodawstwo rozróżnia odpowiedzialność cywilną za szkody powstałe z czynu niedozwolonego (art. 415-447 k.c.) oraz odpowiedzialność za szkodę powstałą z tytułu nie wykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania uregulowaną w art. 471 k.c, a więc odpowiedzialność kontraktową¹³.

Zakres ryzyk objętych ubezpieczeniem OC określają ogólne warunki ubezpieczenia OC. Dopuszczają one możliwość umownego określenia ryzyk wynikających ze stosunków prawnych ubezpieczającego lub z tytułu działalności¹⁴. Umową ubezpieczeniową OC j.g.u. objęta jest odpowiedzialność cywilna za szkody wyrządzone głównie czynem niedozwolonym. Warto zauważyć — o czym niżej — że mimo to na tle stosowania ogólnych warunków ubezpieczenia OC występowały spory o to, czy skutki nie wykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań kontraktowych wobec osób trzecich są objęte ubezpieczeniem. Orzeczeniem z 14 grudnia 1966 r. Główna Komisja Arbitrażowa rozstrzygnęła, że w ubezpieczeniu OC, PZU nie odpowiada za szkody rzeczowe spowodowane wadą dostarczonych przez ubezpieczającego towarów lub wykonywa-

ubezpieczenia, WU 1/1960; M. Kloczewski, *Charakter prawny ogólnych warunków ubezpieczenia*, WU 11-12/1957.

¹² M. Budrewicz, *Ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej OC*, Przegląd Ubezpieczeniowy 2/1922; W. Górski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej w komunikacji lotniczej*, WU 7/1968; Z. K. Nowakowski, A. Wąsiewicz, *Prawo ubezpieczeń* ..., s. 176 i powołana tam literatura.

¹³ W. Warkało, H. Zwolińska, *Odszkodowania i inne świadczenia wypadkowe*, s. 57.

¹⁴ Porównaj § 2 ust. 2, 3 i 4 ogólnych warunków ubezpieczenia OC.

nych robót, jak również wadliwym wykonaniem usług, a zatem, PZU nie odpowiada za szkody powstałe wskutek nie wykonania lub nienależytego wykonania dostaw lub usług¹⁵. Przy ustalaniu czy zachodzi OC ubezpieczonej j.g.u. za wyrządzoną osobie trzeciej szkodę, co jest warunkiem przejścia przez PZU odpowiedzialności gwarancyjnej, zastosowanie mają przepisy kodeksu cywilnego. Do tych przepisów odsyłają wyraźnie w § 2 ust. 1 ogólne warunki ubezpieczenia OC. Aby po stronie danej j.g.u. powstał obowiązek odszkodowawczy objęty ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej konieczne jest spełnienie się wskazanych w. ustawie przesłanek prawnych, uzasadniających odpowiedzialność cywilną za daną szkodę.

Umowa ubezpieczenia OC może także przybrać postać umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek. Taki przypadek zachodzi wówczas, jeżeli ubezpieczający zawiera umowę ubezpieczenia obejmującą odpowiedzialność innej osoby (ubezpieczonej) za szkody wyrządzone osobom trzecim. Wówczas ubezpieczający ubezpiecza cudzy interes majątkowy osoby trzeciej przy czym działa on we własnym imieniu¹⁶. Przykładowo można tu wymienić ubezpieczenia zawierane przez Polski Związek Łowiecki, obejmujące OC członków tego związku. Zagadnienie zawierania umów ubezpieczenia OC na rzecz osoby trzeciej jest uregulowane w § 18 ogólnych warunków ubezpieczenia OC. W § 18 ust. 2 stwierdza się, że obowiązki wynikające z umowy ubezpieczenia na rzecz osoby trzeciej obciążają ubezpieczającego.

W ubezpieczeniu OC obowiązek świadczenia ze strony ubezpieczyciela jest związany ze szkodą, jaką ponosi z winy ubezpieczającego, lub z tytułu prowadzonej przez niego działalności osoba trzecia. Dopiero z chwilą pokrycia tej szkody przez ubezpieczającego po jego stronie powstaje roszczenie o wyrównanie uszczerbku, jaki poniósł na skutek zapłacenia odszkodowania na rzecz osoby trzeciej. Roszczenie o odszkodowanie z tytułu wyrządzonej szkody powinno pochodzić w zasadzie od ubezpieczającego, który pokrył szkodę. W praktyce często występowało zagadnienie czy poszkodowany może wprost dochodzić swoich roszczeń od PZU z pominięciem sprawcy szkody. Sprawa będzie przedstawiała się różnie w zależności od tego, czy mamy do czynienia z obowiązkowym ubezpieczeniem OC za wypadki samochodowe, czy też z dobrowolnym ubezpieczeniem OC. W orzeczeniu z 4 października 1965 r.¹⁷ Sąd Naj-

¹⁵ E. Szczurkowski, *Ograniczenie odpowiedzialności PZU w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej*, WU 12/1967; A. Wąsiewicz, *Glosa do orzeczenia GKA*, OSPiKA 2/1972, poz. 37.

¹⁶ Z. K. Nowakowski, A. Wąsiewicz, *Glosa do orzeczenia SN z dnia 4 X 1965 r. II CR 296/65*, OSPiKA 9/1966, poz. 206; A. Wąsiewicz, *Glosa aprobowująca do uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 24 I 1972 r., IUI CZP 74/71*, PiP 1973, s. 166; M. Domańska, *Ubezpieczenie na rzecz osoby trzeciej, czy na cudzy rachunek*, WU 10/1962.

¹⁷ II CR 296/65, OSPiKA 9/1966, s. 420, poz. 206.

wyższy zajął stanowisko, że wskutek obowiązkowego ubezpieczenia OC z ruchu pojazdów mechanicznych¹⁸ uprawnionemu do odszkodowania przysługuje roszczenie nie tylko przeciwko posiadaczowi lub upoważnionemu przez niego kierowcy pojazdu mechanicznego, ale także przeciwko PZU. Uprawniany do odszkodowania może dochodzić swego roszczenia przeciwko wymienionym osobom w drodze sądowej, bez konieczności uprzedniego wyczerpania drogi pozasądowej. W głosie do omawianego orzeczenia¹⁹ Z. K. Nowakowski i A. Wąsiewicz w pełną zaaprobowali zajęte przez Sąd Najwyższy stanowisko. W uzasadnieniu swojego stanowiska podali, że na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z 1 grudnia 1961 r. o ubezpieczeniu OC z ruchu pojazdów mechanicznych²⁰ powstaje stosunek prawny ubezpieczenia na rzecz osoby trzeciej sensu stricto²¹, co pociąga za sobą ten skutek, że w razie zajścia przewidzianego w tym rozporządzeniu wypadku powstaje również stosunek prawny między PZU a poszkodowanym (oznaczoną już teraz imiennie osobą trzecią). Stosunek prawny ubezpieczenia na rzecz osoby trzeciej sensu stricto stwarza bowiem po stronie poszkodowanego uprawnienie do wystąpienia z roszczeniem odszkodowawczym nie tylko przeciwko posiadaczowi samoistnemu pojazdu, lub upoważnionemu przez niego kierowcy, ale także bezpośrednio przeciwko PZU.

Zarówno w literaturze, jak i w orzecznictwie występowało zagadnienie czy poszkodowany jest uprawniany na podstawie umowy dobrowolnego ubezpieczenia OC innej osoby do dochodzenia przed sądem roszczeń od PZU²². Obecnie w orzecznictwie i w doktrynie panuje jednolity pogląd, że poszkodowanym nie służą bezpośrednio od PZU żadne roszczenia pomimo, że odpowiedzialna za szkodę jednostka posiada z PZU zawarte dobrowolne ubezpieczenia OC. Według A. Wąsiewicza dopuszczalne jest ustalenie w umowie ubezpieczenia (jeżeli przepisy nie stanowią inaczej), że świadczenie z ubezpieczenia OC może być wypłacone bezpośrednio do rąk poszkodowanego, gdyż z istoty ubezpieczenia OC wynika, że ma ona chronić ubezpieczającego przed roszczeniami osób trzecich z ty-

¹⁸ Chodziło o obowiązkowe ubezpieczenie OC wprowadzone rozporządzeniem RM 1 XII 1961 (Dz. U. nr 55, poz. 311).

¹⁹ Chodzi o orzeczenie SN z 4 X 1966 II CR 296/65. OSPiKA 9/1966, poz. 206.

²⁰ Dz. U. nr 55, poz. 311.

²¹ Z umową ubezpieczenia na rzecz osoby trzeciej sensu stricto mamy do czynienia wówczas, gdy ubezpieczający ubezpiecza własny interes majątkowy (lub własne życie), a jednocześnie wskazuje osobę uprawnioną do otrzymania odszkodowania (czy też sumy ubezpieczeniowej) w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, przy czym wskazanie osoby nie musi być imienne lecz takie, aby było wiadomo o kogo chodzi.

²² Porównaj: *Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 4 X 1965 r. II CR 296/65*. OSPiKA 9/1966, poz. 206 z głosem K. Nowakowskiego i A. Wąsiewicza, *Uchwała składu 7 sędziów z dnia 24 I 1972 r. III CZP 74/71*, PiP 11/1973, s. 166 z głosem aprobowującym A. Wąsiewicza.

tułu doznanej szkody. Wyplacone odszkodowanie przez ubezpieczyciela do rąk poszkodowanego zwalnia z obowiązku zapłaty odszkodowania ubezpieczającego. Stanowisko A. Wąsaewicza jest, moim zdaniem, w pełni przekonujące – znajduje potwierdzenie w praktyce stosowanej przez PZU.

Z poddanego konsultacji projektu ogólnych warunków ubezpieczenia OC wynikało, że PZU zamierza uprościć zasady wypłacania odszkodowań. Projektowany § 13 przewidywał, że PZU wypłaca odszkodowanie bezpośrednio uprawnionemu, a także iż uprawniany do odszkodowania w związku z wypadkiem objętym ubezpieczeniem OC może dochodzić roszczenia bezpośrednio od PZU. W obowiązujących od 1 stycznia 1981 r. ogólnych warunkach ubezpieczenia OC odstąpiono jednak od tego zamierzenia. Postanowienia ogólnych warunków ubezpieczenia OC, regulujące dochodzenie roszczeń z umowy ubezpieczenia, przyznają prawo do odwołania się od decyzji organu PZU jedynie ubezpieczającemu. Chociaż w §§ 13 i 14 ogólne warunki ubezpieczenia nie rozstrzygają wprost komu (po otrzymaniu dowodu zawarcia ugody, prawomocnego wyroku sądowego lub orzeczenia arbitrażowego) PZU przekazuje odszkodowanie (poszkodowanemu czy ubezpieczającemu) można wnosić, że możliwe jest tak jedno, jak i drugie rozwiązanie. Niezależnie od tego, jak postąpiłby PZU ubezpieczona j.g.u. może w procesie o odszkodowanie z tego samego wypadku żądać zaliczenia na poczet ostatecznego odszkodowania kwoty wypłaconej przez PZU bezpośrednio do rąk poszkodowanego. W niczym nie zmienia to jednak sytuacji prawnej poszkodowanego w stosunku do PZU.

IV. ZMIANY WPROWADZONE W OGÓLNYCH WARUNKACH UBEZPIECZENIA OC JEDNOSTEK GOSPODARKI USPOŁECZNIONEJ

Wprowadzone w życie 1 stycznia 1981 r. nowe ogólne warunki ubezpieczenia OC oraz taryfa składek mają zastosowanie do nowo zawieranych umów ubezpieczenia oraz umów wznawianych, których początkowy termin odpowiedzialności przypada 1 stycznia 1981 r. lub po tej dacie. W odniesieniu do umów zawartych przed 1 stycznia 1981 r. do końca bieżącego okresu ubezpieczenia obowiązują dotychczasowe ogólne i szczególne warunki ubezpieczenia OC.

Nasuwa się pytanie, jakie zmiany wprowadzają nowe ogólne warunki ubezpieczenia OC? Zmiany odnoszą się głównie do ustalenia nowego zakresu odpowiedzialności, który uwzględnia wzmocnienie funkcji prewencyjnej ubezpieczenia i troski o mienie społeczne²³. Wprowadzono także wiele zmian redakcyjnych co spowodowało, że obecnie obowiązują

²³ Pkt 3 załącznika do zarządzenia naczelnego dyrektora PZU nr 19/80 z 24 XI 1980.

jące warunki są bardziej precyzyjne i przejrzyste. W miejsce ogólnych i szczególnych warunków ubezpieczenia wprowadzono jedno ogólne warunki ubezpieczenia OC składające się z części I — ogólnej i części II — szczegółowej.

Uwzględniając przepis (§ 11 uchwały nr 67 Rady Ministrów w § 4 ust. 2) ogólnych warunków ubezpieczenia OC zamieszczono postanowienie, zgodnie z którym PZU może odmówić odszkodowania w całości lub w części, jeżeli szkoda powstała w związku z naruszeniem obowiązujących przepisów, wskutek rażącego niedbalstwa przez ustawowy lub statutowy organ j.g.u., albo przez pracowników, których zachowanie się, działanie lub zaniechanie, z uwagi ma zajmowane stanowisko lub wykonywane funkcje, uznaje się za równoznaczne z działaniem lub zaniechaniem organu ustawowego lub statutowego (np. kierownik robót w terenie, pracownik odpowiedzialny za bhp, kierownik sklepu, magazynu).

Z istoty ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wynika, i jest to wyraźnie określone w § 2 ust. 1 ogólnych warunków ubezpieczenia OC, że ochrona ubezpieczeniowa sprowadza się głównie do pokrycia szkód wyrządzonych czynem niedozwolonym. Jak wykazuje analiza akt szkodowych PZU, w przypadku wyrządzenia szkody czynem niedozwolonym bardzo często w grę wchodzi rażące niedbalstwo organu jednostki gospodarczej lub osób, których działanie czy zaniechanie z uwagi na zajmowane stanowisko uznawane jest za równoznaczne z działaniem lub zaniechaniem organu jednostki. Tak istotne ograniczenie odpowiedzialności gwarancyjnej PZU stawia pod znakiem zapytania istotę tego ubezpieczenia, a w każdym razie w sposób zasadniczy wpływa na zmniejszenie efektywności ochrony ubezpieczeniowej. Ponadto nowe ogólne warunki ubezpieczenia OC jednostek gospodarki społecznej wprowadzają następujące szczegółowe zmiany:

1) W § 4 ust. 1 pkt 13 podwyższono franszyse ze 100 do 500 zł²⁴.

2) Zgodnie z § 4 ust. 1 pkt 3 PZU nie odpowiada za szkody rzeczowe, powstałe w następstwie wad w dostarczonych przez ubezpieczającego towarach oraz wskutek wadliwie wykonanych robót lub usług ma rzecz kontrahenta, którego z ubezpieczającym wiąże umowa dostarczenia towarów lub wykonania usług. Obecnie wprowadzona redakcja nie zmienia co prawda zakresu dotychczas obowiązującej odpowiedzialności PZU, lecz jest bardziej precyzyjna i zredagowana w duchu orzecznictwa arbitrażowego²⁵.

3) Stosownie do § 4 ust. 1 pkt 6 ogólnych warunków wyłączona została odpowiedzialność PZU za szkody rzeczowe powstałe w następstwie

²⁴ Oznacza to, iż za szkody drobne do 500 zł PZU nie ponosi odpowiedzialności.

²⁵ Orzeczenie GKA z 24 IX 1970 powołane w załączniku do zarządzenia nr 19/80 naczelnego dyrektora PZU.

działania urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych i centralnego ogrzewania. Dotychczas wyłączenie tych szkód było przewidziane w warunkach szczególnych ubezpieczenia OC w części dotyczącej właścicieli domów i gruntów.

4) W § 4 ust. 1 pkt 7 przewidziano wyłączenie odpowiedzialności PZU za szkody polegające na uszkodzeniu wagonów i innych środków transportowych. Biorąc pod uwagę efektywność ochrony ubezpieczeniowej (na którą już zwracałem uwagę) wyłączenie szkód polegających na uszkodzeniu wagonów, a także innych środków transportowych nie objętych ubezpieczeniem autocasco uznać należy za nieuzasadnione.

5) W § 4 ust. 1 pkt 8 wyłącza się odpowiedzialność PZU za zniszczenie lub uszkodzenie gotówki, biżuterii, papierów wartościowych, zbiorów filatelistycznych oraz przedmiotów mających wartość naukową i artystyczną.

6) Natomiast w § 4 ust. 1 pkt 9 wyłączona jest odpowiedzialność PZU za szkody w drzewostanie lasów i parków oraz za zanieczyszczanie środowiska.

Z ograniczeń odpowiedzialności PZU omówionych w pkt. 5 i 6 wynika, że PZU stara się unikać odpowiedzialności także w takich sytuacjach, w których prawdopodobieństwo wystąpienia wysokich szkód (określonych kwotowo) jest duże. Skoro zgodnie z § 3 ust. 1 pkt 1 odpowiedzialność PZU jest i tak ograniczona do 1 000 000 zł (bez względu na liczbę szkód powstałych z tego samego zdarzenia), to dalsze ograniczenia tego typu są podyktowane ochroną interesu zakładu ubezpieczeń.

7) Istotne zmiany wprowadzono także w II — szczegółowej części warunków ubezpieczenia. Przykładowo: w § 25 dotyczącym ubezpieczeń zawieranych przez stowarzyszenia, związki i organizacje stwierdzono, że odpowiedzialność PZU z umowy ubezpieczenia rozciąga się jedynie na wykonywanie działalności statutowej, zarówno przez ich organy, jak też przez poszczególnych członków. Sformułowania dotychczasowych szczególnych warunków ubezpieczenia w tym zakresie nie były dość wyraźne, co stwarzało wątpliwości, czy na przykład odpowiedzialnością PZU objęte były szkody wyrządzone przy uprawianiu sportu przez członka zrzeszenia sportowego.

Obecnie, jak się wydaje, sprawa na tyle jest jaśniejsza, że chodzi o szkody wyrządzone nie członkom przez zrzeszenie sportowe, lecz osobom trzecim przez członków zrzeszenia przy wykonywaniu czynności statutowych zleconych im przez zrzeszenie.

8) Na szczególną uwagę zasługują postanowienia §§ 22 i 29. Z § 22 wynika, że na podstawie dodatkowej umowy i za opłatą dodatkowej składki mogą być objęte ubezpieczeniem szkody powstałe wskutek kradzieży, utraty, zniszczenia lub uszkodzenia przedmiotów wniesionych przez gości przyjmowanych na nocleg do wysokości umówionej sumy,

nie wyżej jednak niż 20 000 zł za każdy pokój, a w odniesieniu do rzeczy przyjętych na przechowanie nie wyżej niż 50 000. W ubezpieczeniu szatni, o którym mówi § 29 ust. 2 wprowadzono zastrzeżenie, że odszkodowanie za jeden przedmiot (okrycie) nie może przekraczać 50 000 zł. Ponadto wprowadzono zasadę, zgodnie z którą ubezpieczający ponosi w każdej szkodzie tytułem udziału własnego 20% wysokości szkody i kosztów. Chociaż wprowadzone w §§ 22 i 29 zmiany stanowią istotny postęp, to jednak wprowadzenie 20% udziału ubezpieczającego przy ograniczeniu sum ubezpieczenia, a zwłaszcza przy założeniu, że ubezpieczający za tego typu dodatkowe ryzyko płaci oddzielną składkę, uznać należy za niezasadne.

9) Zasadnicze zmiany wprowadzone zastały w taryfie składek za ubezpieczenie OC. Obecny Układ taryfy pod względem podziału ryzyk dostosowany jest do podziału gospodarki narodowej stosowanego przez GUS. Pomimo iż do taryfy wprowadzono nowe ryzyka, zmniejszono ogólną liczbę pozycji taryfowych. Nowa taryfa składek nie przewiduje opustów od wysokości funduszu płac. Pozataryfowe zawiera się ubezpieczenia prowadzone na podstawie porozumień centralnych, w których ustalona jest składka specjalna.

10) Przy zawieraniu umowy ubezpieczenia — odstąpiono od wymogu zgłoszenia wniosku o ubezpieczenie na formularzu PZU. Dotychczas był to konieczny warunek, od którego uzależnione było prawidłowe zawarcie umowy ubezpieczenia. Zrezygnowano także z dopuszczalnej uprzednio możliwości telefonicznego lub telegraficznego zgłoszenia wniosku o ubezpieczenie, które następnie dla ważności wymagało pisemnego potwierdzenia.

Odpowiedzialność PZU z tytułu zawartej umowy ubezpieczenia OC jest odpowiedzialnością gwarancyjno-repartycyjną, zakres tej odpowiedzialności jest nadal stosunkowo szeroki. PZU z tytułu zawartej umowy ubezpieczenia OC zobowiązane jest:

1) do zapłacenia należnego od ubezpieczającego w myśl przepisów prawa odszkodowania, najwyżej jednak do 1 000 000 zł (suma gwarancyjna), bez względu na liczbę szkód powstałych z tego samego zdarzenia;

2) do pokrycia niezbędnych kosztów obrony poniesionych przez ubezpieczającego w sporze sądowym (arbitrażowym) prowadzonym w uzgodnieniu z PZU, z wyjątkiem kosztów wynagrodzenia pełnomocnika procesowego, jeżeli jest on stałym pracownikiem ubezpieczającego;

3) do pokrycia kosztów wynagrodzenia rzeczoznawców powołanych przez PZU lub za zgodą PZU przez ubezpieczającego, dla ustalenia i oceny okoliczności oraz rozmiaru szkody.

Jeżeli z powodu zdarzenia, które jest objęte odpowiedzialnością PZU zostanie przeciwko sprawcy szkody wdrożone postępowanie karne, PZU jest obowiązany pokryć koszty obrony, jeżeli żądał powołania obrony lub wyraził zgodę na pokrycie tych kosztów.

V. OBOWIĄZKI UBEZPIECZAJĄCEGO W RAZIE POWSTANIA SZKODY

Z przepisu § 12 ogólnych warunków ubezpieczenia OC j.g.u. wynika, że odpowiedzialnym za przygotowanie materiału dowodowego tak co do okoliczności wypadku, jak i wysokości szkody jest ubezpieczona jednostka. Ma ona starać się o ustalenie świadków wypadku, sporządzić protokolarne ustalenie jego okoliczności. Zgłaszając roszczenie o odszkodowanie w ciągu 14 dni (od otrzymania roszczenia od poszkodowanego) ubezpieczający powinien załączyć wszystkie niezbędne dokumenty dotyczące okoliczności wypadku i rozmiaru szkody. Niezależnie od tego, czy ubezpieczający w ciągu 14 dni od dowiedzenia się o szkodzie ustali wszelkie niezbędne okoliczności, obowiązany jest niezwłocznie, a nie później niż w ciągu 14 dni, zawiadomić o szkodzie PZU i stosować się do jego poleceń. Praktyka wykazuje, że przepis ten nie ma większego praktycznego znaczenia, gdyż nie jest przestrzegany przede wszystkim przez PZU. Sprawa jednak nie kończy się na tym. Na żądanie PZU ubezpieczający jest obowiązany udzielić wyjaśnień oraz umożliwić przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego. Postępowanie takie może dotyczyć zarówno okoliczności powstania szkody, jak i wysokości odszkodowania.

Jeżeli przeciwko sprawcy szkody wszczęte zostało postępowanie karne lub przed kolegium d/s wykroczeń, albo jeżeli poszkodowany wystąpi z roszczeniem o odszkodowanie na drogę sądową (arbitrażową), ubezpieczający jest obowiązany natychmiast powiadomić o tym PZU. Nadto, na żądanie PZU, ubezpieczający obowiązany jest udzielić pełnomocnictwa procesowego wskazanemu przez PZU pełnomocnikowi. Uwzględniając okoliczność, że większość j.g.u. posiada własną obsługę prawną sprawowaną przez radców prawnych, do obowiązków których należy także znajomość przepisów kodeksu cywilnego odnoszących się do ustalania odszkodowań, takie postawienie zagadnienia jest nieuzasadnione, a może być nawet kłopotliwe dla ubezpieczających. Bardziej do przyjęcia byłby obowiązek (oczywiście na żądanie PZU) udzielenia pełnomocnictwa radcy prawnemu PZU. Zresztą zobaczymy, czy ma to większe znaczenie praktyczne.

Po pierwsze, jeżeli PZU będzie aż tak zainteresowany prawidłowym przebiegiem procesu odszkodowawczego, to może zgłosić interwencję uboczną po stronie ubezpieczającego i wyznaczyć swojego pełnomocnika. Po drugie — ubezpieczający obowiązany jest przesłać do PZU wyrok sądowy²⁶ lub orzeczenia okręgowej komisji arbitrażowej w takim czasie, aby umożliwić PZU zajęcie stanowiska co do wniesienia środka odwoławczego.

Z ogólnych warunków ubezpieczenia OC wynika także obowiązek bezpośredniej ochrony interesów PZU. Ubezpieczający w miarę możliwości

²⁶ Chodzi tu o wyrok zasądający odszkodowanie od ubezpieczonej jednostki.

ma zapobiegać zwiększaniu się szkody, a jeżeli sam nie jest sprawcą szkody, ma starać się o ustalenie i wskazanie sprawcy szkody. Na żądanie PZU ubezpieczający jest obowiązany udzielić pomocy przy dochodzeniu przez PZU roszczeń zwrotnych. Jeżeli ubezpieczający z własnej winy nie dopełni któregośkolwiek z omówionych wyżej obowiązków, a będzie to miało wpływ na ustalenie okoliczności lub rozmiary szkody, PZU może odmówić odszkodowania lub je zmniejszyć.

Należy także zwrócić uwagę na postanowienie § 4 ust. 3 ogólnych warunków ubezpieczenia, zgodnie z którym, jeżeli w związku z powstałą szkodą PZU zalecił na piśmie podjęcie środków mających na celu zapobieżenie w przyszłości dalszym szkodom, a ubezpieczający nie zastosował się do tego zalecenia, PZU może odmówić wypłaty odszkodowania za następne szkody powstałe z tej samej przyczyny.

NOUVELLES CONDITIONS DE L'ASSURANCE-RESPONSABILITE CIVILE DES UNITES DE L'ECONOMIE NATIONALISEE

Résumé

Le 1 janvier 1981 sont entrées en vigueur en Pologne les nouvelles conditions générales de l'assurance-responsabilité civile des unités de l'économie socialisée. Elles ont introduit de changements importants dans les domaines suivants: étendue de la responsabilité (elle est devenue plus limitée), principes de déposer la motion de l'assurance, assurance contre les risques accessoires, prime d'assurance.

Les nouvelles conditions ont gardé la règle selon laquelle l'Etablissement National des Assurances (PZU) se charge de couvrir le risque précisé dans le contrat d'assurance. Cela fonctionne dans la situation où l'assuré, auteur d'une infraction, doit récompenser les dégâts causés à un tiers (mort, lésion, troubles de santé, destruction ou endommagement des objets).

La responsabilité concernant les contrats peut être assurée si cette possibilité est notée dans leurs parties détaillées. La responsabilité de garantie de l'Etablissement National des Assurances est limitée, il peut refuser la totalité ou la partie du dédommagement si le dégât résulte de l'infraction aux dispositions en vigueur, dû la négligence visible d'un organe statutaire de l'unité de l'économie nationalisée ou des travailleurs occupant certains postes et remplissant certaines fonctions, dont le comportement (activité ou renoncement) peut être traité de la même façon que celui de l'organe statutaire.

Les conditions générales de l'assurance précisent également d'autres cas de limiter la responsabilité de PZU; cela concerne aussi la situation où l'assureur ne réalise pas d'obligations précisées dans § 12 de, la loi n° 3 etc. Dans la seconde partie des conditions générales de l'assurance qui précise les détails sont énumérés les risques supplémentaires à introduire dans le contrat d'assurance à condition de payer une cotisation supplémentaire. Elle précise aussi les exceptions concernant de différentes branches, niveaux et établissements.

Les conditions générales de l'assurance-responsabilité civile sont entrées en vigueur accompagnées du nouveau tarif de cotisation, plus favorable de l'ancien. Il est conforme à la division de l'économie adoptée par l'Office Central de Statistique.